INHOUD

VOORAF

Voorwoord – Carel J.B. Wessels
Inleiding: Die Portugese en die teks 1

DROMERS EN WEGBEREIDERS

Vorstehuis van Avis 7
Orde van Christus 10
Wegbereiders na die speseryryke Ooste 13

OM DIE STORMKAAP

Preste João (Priester Jan) en die Portugese 16
Bartolomeu Dias de Novaes (*c.*1455-1500) 19
Vasco da Gama (*c.*1469-1524) 22
Eerste Portugese kontak met die Khoikhoin 25
Pedro Cabral (1460-1520) & João da Nova (*c.*1460-1509) 28
António de Saldanha (*c.*1470-*c.*1535) 31
Francisco de Almeida (*c.*1450-1510) 34
Die Khoikhoin verslaan die Portugese 37

KARTERING VAN SUIDER AFRIKA

Portugese kartografie 40
Vroeë beskrywings van die Suid-Afrikaanse kus 44
Manuel de Mesquita Perestrêlo (*c.*1510-*c.*1580) 48

SKEEPSWRAKKE AAN 'N ONHERBERGSAME KUS

Portugese skipbreuke aan die Suid-Afrikaanse kus 51
Stranding van die *São João*, 1552 54
Stranding van die *São Bento*, 1554 57
Stranding van die *Santo Alberto*, 1593 60
Stranding van die *São Gonçalo*, 1630 63
Stranding van die *Santissimo Sacramento*, 1647 66
Porseleinskerwe aan die Suid-Afrikaanse kus – Valerie Esterhuizen 69

DIE KAAP WORD HOLLANDS

Cabo da Boa Esperança, die hindernis 73
Ilha de Moçambique 76

DEURWEG NA DIE SEE

Louis Tregardt (1783-1838) in Lourenço Marques 80
Carolus Johannes Tregardt (1811-1901) 83
Oor-Vaalse Boere en Delagoabaai, 1838-1858 86
Portugese handelaars en ou handelsroetes 89
João Albasini (1812-1888) 93
Slawehandel in Suidelike Afrika 96
Verdrae tussen die ZAR en Portugal, 1858-1886 99
Delagoabaai-spoorlyn 102
Joaquim José Machado (1847-1925) 105

AVONTURIERS, REISIGERS EN ONDERHANDELAARS

19de Eeuse Portugese reisigers in Suidelike Afrika 108
Joaquim de Santa Rita Montanha (1806-1870) 111
Diocleciano Fernandes das Neves (1829-1883) 114
Fernando Augusto da Costa Leal (1846-1910) 117
Alexandre Alberto da Rocha de Serpa Pinto (1846-1900) 120

DEUR DIE DORSLAND NA ANGOLA

Die Dorslandtrek 123
Dorslandtrekkers en die Portugese 126

OORLOG EN BALLINGSKAP

Portugal en die Anglo-Boereoorlog, 1899-1902 129
President Paul Kruger (1825-1904) in Mosambiek 132
Boeregeïnterneerdes in Portugal, 1900-1902 135
Verblyfplekke van die Boeregeïnterneerdes 138
Verhouding tussen die Boere en die Portugese 142
Godsdiens van die Boeregeïnterneerdes 145
Tydverdrywe van die Boeregeïnterneerdes 148
Cornelis Rudolph Johannes Homan (1870-1907) 151
Avelino António Soares Belo (1872-1927) 154
Salomon (Manie) Gerhardus Maritz (1876-1940) 157

IMMIGRASIE EN VESTIGING

Portugese immigrasie na Suid-Afrika 160
Portugese bydrae tot die Reënboognasie 163
Ignácio Ferreira (1695-1772) 166

BONDGENOTE EN NABURE

Mosambiekse trekarbeiders en die *Modus Vivendi* 169
Diplomatieke verteenwoordigers 172
Politieke bondgenote 175
Amptelike besoeke 178
Staatsordes 181
Militêre bondgenote 184
Burgeroorloë in Mosambiek en Angola 187

TAAL EN WOORDKUNS

Luís Vaz de Camões (*c.*1524-1580) 190
Os Lusíadas, Portugal se nasionale epos 193
Adamastor, gees van die Stormkaap 196
Die Portugese taal in Suidelike Afrika 199
Portugees en Afrikaans 202
Portugal en die Afrikaanse letterkunde 205
Temas in die Suid-Afrikaanse Engelse digkuns 209
Roy Campbell (1901-1957) 212
Fernando Pessoa (1888-1935) 215
Plekname met 'n Portugese herkoms 218

DIE KUNSTE

Portugal, Portugese en die uitvoerende kunste 221
Beeldende kunste oor grense heen 224
Openbare kuns en skuiwende wêreldbeskouings 228
Spyse 232
Wingerde en wyn 235

GEBOUE EN STRUKTURE

Suid-Afrikaanse argitektuur 238
Amancio d'Alpoim Miranda Guedes (*1925) 242
Cahora Bassa-dam en Ruacana-kragsentrale 246

GEMEENSKAPSLEWE

Portugese en die Suid-Afrikaanse ekonomie 249
Godsdiens van die Portugese in Suid-Afrika 252
Portugese organisasies in Suid-Afrika 255
Onderwys en wetenskap 258
Portugese kommunikasiemedia in Suid-Afrika 261
Sport en kompetisies 264

KRONIEK- EN GESKIEDSKRYWERS

Vroeë Portugese kroniekskrywers 267
Portugese historici en skrywers 270
Ilídio José Rocha (1925-2002) 273
Suid-Afrikaanse historici en skrywers 276
George McCall Theal (1837-1919) 279
Eric Victor Axelson (1913-1998) 282

OM TE GEDENK

Portugese bakens in Suid-Afrika 285
Suid-Afrikaanse bakens in Portugal 289
Dias-monumente in Suid-Afrika 293
Dias Museumkompleks en die Dias-fees in 1988 297
Da Gama-beelde en -gedenktekens 300
Monument van die Ontdekkings 305
Grafte van en monument vir die Tregardt-trek 309
Monument vir gestorwe Boeregeïnterneerdes 312
Heraldiek in Suid-Afrika 315
Klein nabeelde van die geskiedenis 318

NAWOORD

Verhoudings sedert 1975 – Carel J.B. Wessels 322

BRONNELYS

Artikels 333
Boeke 336
Figure 348

REGISTER 353

VOORWOORD
Vyfhonderd jaar van buurskap

Vyf honderd jaar van buurskap, met bloedige oorloë aan beide kante van die grens, op verskillende tye en sonder dat 'n kwaadwillige skoot ooit met voorbedagte rade deur die een of die ander op mekaar gevuur is – dít is die merkwaardige verhaal van verhoudinge tussen Suid-Afrika en Portugal. Uniek in kontemporêre wêreld-geskiedenis? Ek weet nie, maar waarskynlik is dit so.

Hoekom was die Suid Afrikaanse kanselary in Lissabon na die revolusie van 1974 onaangeraak, terwyl die Amerikaanse en Spaanse Ambassades herhaaldelik aangeval en in laasgenoemde geval, geplunder en afgebrand is? Dit terwyl "apartheid Suid-Afrika" in daardie stadium 'n voorkeurteiken van die kommunisties geïnspireerde massas moes wees? Ek was daar, maar kan hierdie vraag nie beantwoord nie.

Wat ek wel na meer as nege jaar as Suid-Afrikaanse diplomaat in Portugal weet, is dat die redes vir die onderliggende goedgesindheid tussen twee uiteenlopende volke en kulture in die hoofstukke van hierdie epiese werk vervleg is. Ek het die grootste bewondering vir die sorg en toewyding wat hierin gegaan het.

Hierdie boek sal staan as 'n unieke verwysingsbron oor 'n sonderlinge bilaterale verhouding vir toekomstige geslagte. Was dit op my lessenaar tydens my dienstydperk in Portugal, sou ek my werk soveel meer doeltreffend kon gedoen het.

Ek is trots om my as beskeie medewerker daarmee te vereenselwig.

Carel J.B. Wessels
Voormalige Suid-Afrikaanse Ambassadeur in Portugal